

Ivan Trojan
itrojan@ffos.hr

Matošev *Prolog* drami *Prokletstvo* Milana Ogrizovića i Andrije Milčinića

ABSTRACT. Trojan Ivan, *Matošev Prolog drami Prokletstvo Milana Ogrizovića i Andrije Milčinića* (Matoš's *Prolog* to the Milan Ogrizović's and Andrija Milčinić's Play *Prokletstvo*). „Poznańskie Studia Slawistyczne” 7. Poznań 2014. Publishing House Science and Innovate, pp. 237–246. ISBN 978-83-63795-79-5. ISSN 2084-3011.

On 7th May 1907, after publishing the play *Prokletstvo* in literary magazine „Savremenik”, the censorship approved performing the play in the Croatian national theatre in the theater season 1906/1907 under the condition that it would have passed through some radical changes. However, twenty days later all rehearsals were banned. Authors, Milan Ogrizović and Andrija Milčinić, show their brief union in resisting censorship publishing *Prokletstvo* into a separate book in year 1907 with Matos' *Prologue* that critically assails the institutions that stopped the play. Content and repercussions of Matos' editorial in *Prokletstvo* are the starting point of this article that outlines the cultural and political situation in Croatia in the first decade of the 20th century.

Keywords: Milan Ogrizović; Andrija Milčinić *Prokletstvo*; Antun Gustav Matoš *Prologue*; individuality; conscience; Croatian Writers Association; theatrical affair; controversy; Censorship

1.

Prokletstvo, dramu iz staroga zagrebačkog života u četiri čina Milan Ogrizović i Andrija Milčinić temelje na povijesnim tekstovima Ivana Krstitelja Tkalčića *Slobodan i kraljevski glavni grad Zagreb* (Tkalčić 1889) te *Otpor i buna radi desetine u biskupiji zagrebačkoj u XIV. vieku* (Tkalčić 1879). Točnije, dvojac od Tkalčića preuzima segmentirano povijesne osobe, zatim pojedinosti o bunama, desetini i krvoprolićima, no ne i cjelokupnu

fabulu. Drago Rubin, autor disertacije o Ogrizovićevu književnom radu iz 1938. godine, dodaje da Tkalčičevi „podaci nisu bili građa za dramu, nego tek ruho u koje su pisci zaodjeli svoje poglede” (Rubin 1938: 57–58). Iz tog razloga i dramsko vrijeme varira s obzirom na prva dva izdanja Ogrizovićeva i Milčinovićeva *Prokletstva*. U prvotisku u „Savremeniku” dramska je radnja smještena u četrnaesto stoljeće (Ogrizović, Milčinović 1906), a dok na trinaesto stoljeće nailazimo u zasebno tiskanoj drami uz *Prolog* Antuna Gustava Matoša iz 1907. godine.

Protagonist drame Majstor Toma, građanin Novoveški (Lepoveški), sudac i rezbar drvenih kipova svetaca, svoj križni put započinje događajem kada seljaci iz Trnova Luga otimaju njega i kaptolskog desetinaru Imbru, koji ih je nekoć u biskupovo ime bio prinuđen prognati sa zemlje uslijed neplaćanja crkvarine. Za osvetu ga Trnolužani zakapaju živoga u zemlju te mu zabijaju križ u glavu. Križ biva primoran pridržavati upravo Toma, a njega od krvožednih i osvetoljubivih Trnolužana spašava činjenica što izrađuje kipove svetaca. Traumatično Tomino iskustvo nema za posljedicu očekivano optuživanje i osvetu seljacima, već propitivanje odnosa Crkve, točnije kaptolskog klera i njihovih podanika. Uviđa zlouporabu vjere u pokoravanju neproduhovljenog puka za svoje ciljeve, često iziskujući od njih aktiviranje najnižih ljudskih poriva. Nikola Batušić pravilno prepoznaje jedan segment središnjeg problema drame koji je usredotočen na pitanje treba li u komunikaciji kršćanina-pojedinca s Bogom posredovati Crkva ili se takav dijalog može ostvariti neposredno, bez hijerarhijski određenoga i često nepouzdanog posrednika, čime zapravo slijedi misao A.G. Matoša utisnuta u *Prologu Prokletstvu* (Batušić 2001: 146–149). U takvim okolnostima lako je uočiti Ogrizovićevu i Milčinovićevu razradu problema odnosa pojedinca i tradicije, pa je sudbina Tome drama o pobuni pojedinca protiv represivnih, tada crkvenih, formi, koji pod plaštem Boga ne njeguju evanđelje, ljubav i dobrotu, nego svjesno potiču „neosviještenost i animalnost” (Lederer 2000: 630) u puka pri stvaranju svoje nekršćanske nakane, stremljenje k što većoj moći.

No poraznija situacija za Majstora Tomu, rijetko u kritici uočavana, koja potkrepljuje prethodnu tvrdnju, jest njegov sraz sa sumještanima. Uvjerenja da je svojim nesebičnim pomaganjem, nebrojenim dobročinstvima, humanističkim pristupom i propovijedanjima o ljubavi prema bližnjemu, prema prirodi, dobroti i ufanju u Boga onkraj svih postojećih crkvenih stega i pravila, svojih kipova svetaca i zvona crkve, uspio pridobiti većinu seljaka i time osigurati

njihov duhovni prosperitet i sveopće zadovoljstvo, biva uhvaćen u klopku neosviještenosti, neproduhovljenosti, neznanja, a time i straha kao posljedice rečenoga. Prokletstvom klera seljaci ostaju bez „praktičnog življenja vjere”, krštenja, ženidbe, posljednje pomasti, zvona crkve, mise te, bojeći se kazne Božje, u Tomi otkrivaju sotonu. Blaž mesar ubija ga udarcem mača u glavu. Kakvu perspektivu ima pobunjena jedinka spram ustaljenih dogmi, okaljana nasljeđa, doli tragičnu? Matoš u *Prologu* u drugom izdanju *Prokletstva* rezonira: „Samo slobodna, oslobođena duša se spasava; samo u slobodi smo bliži višoj istini, božanstvu, dok se Crkva sasvim udaljila od slobodnih evanđeoskih istina, nametnuvši sebe gospodarom tuđih savjesti, jedinim patentiranim tumačem i poklisarom Boga, diktatorom i tiraninom uplašanih, ugasnuli duša” (Matoš 1907: 5). Potaknuće za tu rečenicu Matoš pronalazi i u Tominoj replici već u sedmom prizoru prvog čina, u trenutku zahuktavanja njegova pokušaja, s tragičnom posljedicom, evanđeoskog, prosvjetiteljskog djelovanja ponajprije protiv indiferentnosti, neosviještenosti, straha:

Toma: I post i pričest i crkva i molitva i bezbroj drugih obreda, sve je to ona zemlja, kojom su Imbru zasuli. Skinimo tu zemlju, pa upoznajmo i slijedimo pravu istinu i riječ božju. I bit ćemo bolji i bit će nama bolje. Oslobođimo se svega, što od nas čini bezvoljne lutke, što nas izjednačuje s djecom i životinjama. Svega se oslobodimo! (Ogrizović, Milčinović 1906: 10).

Osviješten, Toma postaje propovjednikom naivnog i idealiziranog humanizma, lučonoša kojega će Crkva proglasiti Luciferom. U drami Toma nema antagonista u ljudskom obličju. Aktantsko mjesto protivnika posjeduje mračna, animalna sila koja djeluje u društvu, ali i u svakom čovjeku. Uslijed takvog slučaja monotonost monologa je očekivana, dramatika biva premještena u hordu Novovešana koji pristaju čas uz jednu, a čas uz drugu stranu te se u posljednjem prizoru svom silinom razdražene i prestrašene zvijeri sručuju na Tomu (cf. Senker 1989: 102).

2.

O začetnoj zamisli izrade *Prokletstva* A.G. Matoša izvještava Andrija Milčinović već 6. rujna 1905. godine u pismu upućenom u Beograd u kojem stoji:

Dogovorio sam se s Ogrizovićem /to je polovica negdanjih Zyr Xapule¹. Sadašnji Z.K. je Vukelić/ da ćemo napisati jednu dramu o nekom majstoru što je ustao novu vjeru propovjedati, pa su ga popovi ubili iza kako su ga otudjili /interdiktom/ onima za koje je mislio da su mu istomišljenici. Radnja bi se imala odigravati u starom ZGBu /13, 14 stoljeće/ ali ju se moglo svakamo prenijeti.

Kad će gotovo biti ne znam. Mnogo vremena /slobodnoga/ trošim na studij zagr. historije iz toga vremena. Hoće li sve skupa što valjati, ne znam. Rado bi da bude dobro. Zvat će se valjda „Prokletstvo” /Interdikt/ (Matoš 1973a: 398).

Dana 16. travnja 1906. Matoš u pismu Milčinoviću potvrđuje kako je dramu dobio na uvid, pročitao te kratko ustvrđuje da je ona završena čudeći se u nastavku pisma njezinom dvoautorstvu: „Samo ne pojmm, kako si ju mogao pisati u kompaniji. Ni djeca se tako ne prave, u saradničtvu” (Matoš 1973a: 404).

Iz daljnje korespondencije A.G. Matoša i A. Milčinovića te M. Ogrizovića doznajemo kako suradnici na izradi *Prokletstva* već i prije listopada 1906. godine sumnjaju da će drama biti prikazana na zagrebačkoj pozornici te dramski tekst nude peštanskoj, ljubljanskoj i beogradskoj sceni. A. Milčinović u pismu datiranom na 26. listopada 1906. godine zahvaljuje Matošu što je urgirao kod Branislava Nušića² za *Prokletstvo*, iako ustvrđuje kako još nikakav odgovor od Nušića nisu dobili te u nastavku potvrđuje sumnje u izvođenje *Prokletstva* u Zagrebu: „Ovdje se Prokletstvo po svoj prilici (neće) davati. Bili smo kod Nikolića i kod Rojca. Nikolić je završio: da nam konačno treba vjera i škola – Ljudi prave čini mi se školu” (Matoš 1973a: 407). Točno mjesec dana kasnije, u pismu od 26. studenoga 1906, M. Ogrizović moli Matoša za pomoć oko uprizorenja *Prokletstva* računajući na njegovo poznanstvo s Nušićem:

Ovo gledaj proturati o *Prokletstvu*. Bit ćemo ti zahvalni. Nušiću smo poslali dramu i pisali dva puta, pa nikad ni odgovora (...). Ne bi li ga Ti, kad se sastaneš s njim, sjetio, da nam nekoliko riječi napiše, da znamo, pri čem smo. – Mi smo uopće izgubili svu nadu i ovdje i u Pešti, i u Ljubljani i u Beogradu (Matoš 1973b: 25).

¹ Pseudonim Zvonimira Vukelića.

² Branislav Nušić je od 1900. do 1902. bio upravnik Narodnog pozorišta u Beogradu, a 1903. prelazi u Novi Sad, kao upravnik Srpskoga narodnog pozorišta u kazališnoj sezoni 1904/1905.

Ipak, Odjel za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Hrvatske, Slavonije i Dalmacije isprva odobrava prikazivanje drame u zagrebačkom kazalištu 7. svibnja 1907. godine uz žestoke cenzorske intervencije. No sumnja Ogrizovića i Milčinovića u prikazivanje *Prokletstva* u Zagrebu biva opravdana već 29. svibnja kada, uslijed niza prosvjeda iniciranih iz klerikalnih krugova i vladine intervencije kojom bi se primirile strasti konzervativne javnosti, izvedba drame biva u potpunosti zabranjena te se pokusi u kazalištu prekidaju. Zabrana uprizorenja izaziva prosvjednu studentsku skupštinu 25. svibnja 1907. i prosvjed protiv zabrane na sjednici Društva hrvatskih književnika 28. svibnja 1907. godine, iako će to isto društvo izuzeti iz svoje izdavačke djelatnosti zasebno izdanje Ogrizovićeve i Milčinovićeve drame. Matoš će u pismu Ogrizoviću od 6. srpnja 1907. godine zapisati:

Svinjarija sa vašim komadom desila se još za mog tamošnjeg boravka. Nije tolika infamija, što je komad odbijen, nego je infamno što je odbijen u času, kada je trebao biti montiran. Žalosno je i jadno je, ako se D.H.K. i tom prilikom pokazalo jednom koterijom kakvom ju uvijek držah (Matoš 1973b: 35).

Motivirani i ohrabreni podrškom studentske populacije i dijela kolega iz udruge književnika, autori svoje kratkotrajno zajedništvo pri otporu cenzuri pokazuju otiskivanjem *Prokletstva* u zasebnoj knjizi 1907. godine uz Matošev *Prolog* koji se kritički okomljuje na institucije koje zaustavljaju prikazivanje predstave te podržavanjem svojevrstnih narodnjačkih stranačkih proglašenja objavljenih na stranicama „Pokreta”.

Naime, dana 8. lipnja 1907. Ogrizović moli Matoša za pisanje predgovora zabranjenoj drami iskreno ga izvještavajući da su on i Milčinović isprva uzalud tražili predgovornu riječ od Natka Nodila, novoizabranog predsjednika Društva hrvatskih književnika. Iz tog razloga Ogrizović napominje da će u potpunosti shvatiti ukoliko i Matoš odbije pisanje predgovora, no ističe kako su spremni članak honorirati te u nastavku molbe podsjeća Matoša na nekolicinu dragocjenih redaka u obranu *Prokletstva* objavljenih na stranicama „Hrvatskog prava” još u srpnju 1906. godine u sklopu izrazito negativne kritike Begovićeve *Gospođe Walewske* pod naslovom *Tragedije i komedije* (Matoš 1906: 2–3). Moli ga Ogrizović da, ukoliko se prihvati posla, slijedi misao o *Prokletstvu* izrečenu u tom tekstu kao drami s izrazito slobodoumnom tendencijom (cf. Matoš 1973b: 33–34):

Walewska je plod dalmatinskog kozmopolitizma, dok se Prokletstvo događa u našem Zagrebu, u starodrevnoj i opozicionalnoj Novoj vesi, kod starinskih mlinova, nad kojim se ljulja zvono Trojstvo u velebnom domaćem ritmu. Begović želeći imponirati sižeom, posiže profesorskom pedagoškom ručicom za grandioznim Imperatorom, Milčinović i Ogrizović zadovoljavaju se debelim kanonicima i našim starim, poštenim purgarima, i već kod njihovih imena (Vrban, Kraft, Čunko, Vazaš, Grga, Benko) igra ti srce, ako ga imaš, jer to su ljudi poznati, to je Grič i Kaptol, tu je nastavak Šenoinog rada i slavne tradicije. Ako je drama odviše „kurajžna” nekim konzervativcima, neka znaju da je napisao mladi, slobodoumni ljudi i da je sam veliki Šenoa gledao u purgarima branitelje svake slobode i tolerancije. Grič je kod njega simbol građanskih prava, a Kaptol tvrdava nasilja. To shvaćanje može i ne mora biti tačno, ali tko može poreći vjerojatnost glavnoga junaka, ikonoklasta Tome, kad su dolje u istoplemenskoj Bosni bogumili stvorili slični pokret kao u novije vrijeme naši nazareni. I tko se ne slaže sa slobodoumnom tendencijom komada, mora priznati da je bilo upravo virtuosno izabrati za tragičnog junaka pasivnu osobu i stvoriti najprostijom radnjom silan i sve silniji tragični crescendo (Matoš 1906: 3).

Matoš uslijed dobre pripremljenosti za pisanje *Prologa*, uvodni članak završava kroz svega nekoliko dana te on ubrzo biva objavljen uz *Prokletstvo. Dramu u četiri čina* u izdanju Tiskare i litografije C. Albrechta (Maravić i Dečak) nakon što Društvo hrvatskih književnika odbija otiskati zasebnu knjigu, čime je isprovocirana oštra Matoševa osuda cjelokupnog Društva³.

3.

Matošev predgovor drugom izdanju *Prokletstva* iz 1907. godine zapravo se ne bavi toliko samim dramskim tekstom – jer se po Matoševu sudu valjano „sudi samo o igranim dramama” – nego se žustro, britko i ironično upušta u sukob s licemjernošću naše sredine i institucija koje su onemogućile prikazivanje *Prokletstva*. Tako se Matoš okomio na cenzuru koja je

³ Honorar za *Prolog* drami *Prokletstvo* iznosio je svega 30 kruna na što Matoš kratko prosvjeduje u pismu Ogrizoviću od 28. srpnja 1907: „Zaboravio sam protestirati za honorar proložička /nisam ga za rublje pisao/, ali kad je već tuka, nemam energije odbiti ga. Da sam kupac Kološnikov, bio bih bosjak: ja nikad nemam dosta kopejki; žulje me cipele, kupujem sarafančike” (Matoš 1973b: 42).

„okljaštrenu” dramu propustila na repertoar, na vladu koja ju je potom naprasno zabranila „pokazavši se u nenadanoj toj zabrani nedosljednom i sasvim klerikalnom” te na Društvo hrvatskih književnika što nije poduprlo svoje pisce, a završivši predgovor apoteozom hrvatskoj omladini koja je i sada jedina podigla „zanosnu neporočnost svog majskog glasa u obranu književničke slobode bez obzira na petljanije i na koterije” (Matoš 2000: 639–644).

Matoš će u uvodu svoga članka usporediti dramsku radnju *Prokletstva* koju ocjenjuje izvornom i originalnom, hrvatskom, s otrcanošću i poznatošću sižea Begovićeve *Gospođe Walewske*, koja slavi Napoleona i Poljake, i Vojnovićeve *Smrt majke Jugovića* koja pak na pijedestal postavlja Srbe. *Prokletstvo* je za Matoša komorna drama čija se najveća vrijednost nalazi u činjenici da propagira slobodu misli, savjesti i moralne odgovornosti i predstavljena je uz pomoć pojedinca koji je Hrvat i stoga su njegova nastojanja Matošu u mnogome pristupačnija i razumljivija, no što je to slučaj s poljskom i srpskom protagonisticom u Begovićevoj, odnosno Vojnovićevoj drami. Metodu komparacije Matoš uporabljuje i u nastavku teksta kada izjednačuje temeljne preokupacije društvene sredine unutar dramskog vremena *Prokletstva* s recentnom kulturno-političkom situacijom unutar isto- vjetnog prostora:

Ono isto, što se u drami dešava prije nekoliko mračnih stoljeća, dogodilo joj se sada u istom gradu, blizu modernih tvornica, laboratorija i naprednih redakcija. Nekome je i opet zabijen u tjeme sirov, kolosalan lipov križ. *Prokletstvo?* Da. *Prokletstvo* (Matoš 2000: 640).

Matoš smatra da je do zabrane izvedbe drame došlo jer ona progovara o nepromjenjivoj prijetvornosti nekolicine predstavnika Crkve koji time pokušavaju zastrijeti svoje odmake od iskonske evanđeoske poruke, jer sebe smatraju „jedinim patentiranim tumačem i poklisarom Boga, diktatorom i tiraninom uplašanih, ugasnutih duša” (Matoš 2000: 641), te se straše bilo kakvog oblika konfesionalne ravnopravnosti. Mnogo opasnijim Matoš smatra činjenicu da je ta glasna klerikalna manjina uspjela ishoditi ukaz vlade, nekonesionalne i liberalne u tom trenutku, s kojim će predstava biti izuzeta s repertoara netom prije premijere, a nakon što je od strane cenzure dopušteno njezino uprizorenje, doduše uz značajne prepravke. Očitava

Matoš u tekstu nedosljednost i nevjerodostojnost cenzorskog postupka u trenucima kada se propušta na scenu primjerice „nekršćanskija” i „nemoralnija” *Gospođa Walewska* Milana Begovića (Matoš 2000: 642). No Matoš je ponajviše konsterniran nedovoljno jasnom, pasivnom reakcijom Društva hrvatskih književnika koje doživljava kao udruženje utemeljeno s ciljem da se bavi zaštitom interesa svojih članova. Smatra da su upravo osobni interesi nekolicine istaknutih članova Društva, njihov svjetonazor i licemjerstvo krivi za mlaku reakciju kulturnog udruženja nakon zabrane izvođenja predstave⁴.

U nastojanju očuvanja izvorne misli i neovisnosti te slobode književničke djelatnosti Matoš isključivo polaže nadu u studentsku populaciju u kojoj pronalazi idealnog recipijenta Ogrizovićeve i Milčinovićeve *Prokletstva*. U hrvatsku liberalnu mladež koja je nakon zabrane najžustrije stala u obranu jednoga dramskog teksta i do kraja nerealizirane, „proklete” kazališne predstave. Smatra Matoš da jedino ta populacija posjeduje senzibilitet da u potpunosti osjeti i prihvati: „veličinu slobodnog, personalnog književničkog gesta” (Matoš 2000: 643–644).

4.

No situacija će se kroz samo nekoliko mjeseci razvijati u neočekivanom smjeru. Konflikt se nastavlja na samom početku 1908. godine, ali ovog puta među autorima drame. Naime, Ogrizović prilikom izbora početkom 1908. godine postaje kandidat za Sabor Frankove stranke prava u općini Otočac. Politička događanja Ogrizoviću kao umjetniku, dramskom piscu, ne idu od ruke. Jačanjem Hrvatsko-srpske koalicije, Frankova stranka prava, čiji je u to doba Ogrizović član, pred izbore nadu polaže upravo u svećenstvo. Uslijed sumnje i zabrinutosti Ogrizovićevih stranačkih kolega (među

⁴ „Da tu dramu napisa g. Babić, Vojnović, Pasarić ili Miletich, Društvo hrv. književnika ne bi, uvjeren sam, bilo tako pasivno. Ali ja sam već odavno konstatovao, što uostalom danas svi vidimo: da je to društvo u stvari koterije kao i ostale koterije oko nekolicine književnika, kojima je slobodnija, iskrena kritika isto tako nemila i zazorna kao fortimašima (...). Mi danas imamo crne i bijele jezuite Drekslera i Šegvića, Viznera i Seigerschmida, Slavika i Pasarića, it.d. Tko je opasniji, crmorisci ili bjelorusci furtimaši? Ne znam, ali mi se čini, da je furtimaštvo u civilu glavni krivac u toj kazališnoj aferi” (Matoš 2000: 643).

kojima su mnogi svećenici) u njegov kulturni i vjerski program, brige su autora *Prokletstva* za svoju političku dobrobit, kao i za dobrobit stranke, Ogrizović biva primoran javno izjaviti u proglasu koji uobličuje „Hrvatsko pravo“:

da iako se u drami u nekim stvarima predaleko zašlo, to da njegov budući politički i književni rad neće ni u kojem pogledu vrijeđati katoličke vjere, a niti svećenstva, tim više, što ga prijatelji njegovi, među kojima su mnogi odlični svećenici, poznaju kao religiozno odgojena čovjeka i uvjereni katolika, koji je kod izradbe drame sudjelovao više kao dramski pomagač, nego kao autor svih ondje iznesenih nazora glavnog junaka. Nakon ovakove izjave prihvatili su svi prisutni, među kojima je bilo mnogo svećenika, jednodušno kandidaturu dra Ogrizovića (*Kandidatura dra. Ogrizovića* 1908).

Očekivano, nakon takve izjave, salve pogrda i uvreda iz pera pripadnika zagrebačkog kulturno-liberalnog okružja upućene su na Ogrizovićevu adresu, ponajviše usmjerene k Ogrizovićevu neimanju svoga uvjerenja, kameleonstvu, nijekanju temeljnih ideja i misli *Prokletstva*, u čemu prednjače narodnjačka glasila „Pokret“ i „Zvono“. Vodi se žustra polemika između nekadašnjih suradnika i prijatelja Milčinovića i Ogrizovića oko nastanka dramskog teksta (Milčinović 1908a; 1908b). Ograđivanje Ogrizovićevog od drame, temeljnih ideja i misli protagonista, uslijed oportunitizma, političke pragmatike i konformizma, naišlo je na očekivanu osudu hrvatske kulturne javnosti. No političkoj karijeri Ogrizovićevoj ti napadaji ne štete. U veljači 1908. godine Ogrizović biva izabran za zastupnika Frankove stranke prava u kotaru Otočac, iako je Hrvatsko-srpska koalicija na izborima odnijela ukupnu pobjedu.

„Prokletstvo“ *Prokletstva* iščitava se i 1931. godine kada ga u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu režira Tito Strozzi, i kada se za ulogu Tome pripremao velikan hrvatskog glumišta Dubravko Dujšin. Dana 3. rujna 1931. godine nova kazališna sezona trebala je biti otvorena upravo Milčinovićevim i Ogrizovićevim *Prokletstvom*. No predstavu zabranjuje policija na intervenciju nadbiskupa i Kaptola netom nakon glavne probe. Dakle, u sličnim okolnostima kao i prije gotovo dva i pol desetljeća (cf. Baćušić 1978: 173). *Prokletstvo* je konačno praizvedeno 5. lipnja 1965. godine u zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu u režiji Petra Šarčevića te s Juricom Dijakovićem u ulozi Tome.

Literatura

- Batušić S., 1978, *Zabranjivanje predstava i cenzura*, u: idem, *Hrvatska pozornica. Studije i uspomene*, Zagreb, str. 171–177.
- Batušić N., 2001, *Galovičeva trilogija Mors regni kao paradigma modernističke povijesne drame*, u: N. Batušić, Z. Kravar, V. Žmegač, *Književni protusvjetovi. Poglavlja iz hrvatske moderne*, Zagreb, str. 145–155.
- (Nepotpisano) *Kandidatura dra. Ogrizovića*, 1908, „Hrvatsko pravo” br. 3648, 18. siječnja (nepag.).
- Lederer A., 2000, *O drami Prokletstvo*, u: M. Ogrizović, A. Milčinić, *Izabrana djela. Izbor proze. Prokletstvo*, prir. A. Lederer, Zagreb, str. 627–633.
- Matoš A.G., 1906, *Tragedije i komedije*, „Hrvatsko pravo” br. 3209, 28. srpnja, str. 2–3.
- Matoš A.G., 1907, *Prolog*, u: M. Ogrizović i A. Milčinić, *Prokletstvo. Drama u tri čina. S prologom A.G. Matoša*, Zagreb, str. 3–7.
- Matoš A.G., 1973a, *Sabrana djela*, sv. 19, *Pisma I*, ur. D. Kapetanić, Zagreb.
- Matoš A.G., 1973b, *Sabrana djela*, sv. 20, *Pisma II*, ur. D. Kapetanić, Zagreb.
- Matoš A.G., 2000, *Prolog*, u: M. Ogrizović, A. Milčinić, *Izabrana djela. Izbor proze. Prokletstvo*, prir. A. Lederer, Zagreb, str. 639–644.
- Milčinić A., 1908a, *Milanu Ogrizoviću*, „Pokret” br. 26, 1. veljače, str. 9.
- Milčinić A., 1908b, *Izjava*, „Hrvatsko pravo” br. 3744, 11. svibnja, (nepag.).
- Ogrizović M., Milčinić A., 1906, *Prokletstvo*, „Savremenik” br. 1, knj. 2, str. 1–41.
- Rubin D., 1938, *Milan Ogrizović. Život i rad*, doktorski rad, Zagreb.
- Senker B. (prir.), 1989, *Hrvatska drama 20. stoljeća*, 1. dio, Split, str. 101–116.
- Tkalčić I., 1879, *Otpor i buna radi desetine u biskupiji zagrebačkoj u XIV. vijeku*, Zagreb, str. 165–230.
- Tkalčić I., 1889, *Slobodan i kraljevski glavni grad Zagreb*, Zagreb.